

Отримано: 28 лютого 2019 р.

Прорецензовано: 7 березня 2019 р.

Прийнято до друку: 11 березня 2019 р.

e-mail: kozloff@ukr.net

helen.bg770228@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-5(73)-134-137

Козлова В. В., Багацька О. В. Мовні реалії як засіб реалізації мовленнєвого впливу в американському президентському дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 5(73), березень. С. 134–137.

УДК 811.111'42

Козлова Вікторія Вікторівна,

кандидат філологічних наук, доцент, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Багацька Олена Вікторівна,

кандидат філологічних наук, доцент, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

МОВНІ РЕАЛІЇ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОГО ВПЛИВУ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ПРЕЗИДЕНТСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню ролі мовних реалій при реалізації мовленнєвого впливу в американському президентському дискурсі. Мовні реалії, що функціонують в американському президентському дискурсі, розглядають як спеціалізовані вербальні знаки його семіотичного простору, культурно та національно детерміновані компоненти, слова та словосполучення, що несуть етнокультурну та соціокультурну інформацію. Промова як жанр американського президентського дискурсу характеризується прагматичною спрямованістю на переконання адресата з метою формування чи зміни його особистісних поглядів і позицій або ціннісно-сміслового наповнення його системи знань, або корекції його поведінкових преференцій, що реалізується в процесі мовленнєвого впливу. Встановлено предметно-тематичні типи мовних реалій, які задіяні при реалізації мовленнєвого впливу. Виявлені та схарактеризовані мовні реалії, що є дієвим інструментом впливу при реалізації таких соціально-політичних інтенцій президента як інтенція консолідації суспільства, інспіративна інтенція та декларативна інтенція.

Ключові слова: мовні реалії, мовленнєвий вплив, американський президентський дискурс, промова, суспільно-політичні реалії, інтенція консолідації суспільства, інспіративна інтенція, декларативна інтенція.

Viktorii Kozlova,Candidate of Philology (PhD in Philological sciences), Associate Professor,
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko**Olena Bagatska,**Candidate of Philology (PhD in Philological sciences), Associate Professor,
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

LANGUAGE REALIA AS MEANS OF SPEECH IMPACT IN AMERICAN PRESIDENTIAL DISCOURSE

The paper focuses on the study of language realia role in the implementation of speech impact in American presidential discourse. Language realia that function in American presidential discourse are viewed as specialized verbal signs of its semiotic space, cultural and nationally determined components, words and phrases representing ethno-cultural and socio-cultural information. Presidential speech as a genre of American presidential discourse is characterized by a pragmatic orientation towards the addressee's convictions to form or to change his personality views and positions or the value-semantic provision of his knowledge system, or correction of his behavioural preferences. These directives are realized in the process of speech impact. The language realia functioning in American presidential discourse become an effective means of speech impact. The subject-thematic types of language realia involved in the realization of speech impact are represented by ethnographic realia, socio-political realia, toponyms and anthroponyms to denote institutions, historical facts, prominent compatriots and events. The choice of language realia by the addresser of the American presidential discourse is motivationally targeted. The realia employed for the realization of such socio-political intentions of the president as the intention of consolidation of society, the inspirational intention and the declarative intention. Language units that surround the realia enhance the effect of speech impact realization.

Key words: language realia, speech impact, American presidential discourse, presidential speech, socio-political realia, the intention of consolidation of society, the inspirational intention, the declarative intention.

Постановка проблеми. На засадах домінуючої антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства та в умовах активізації міждисциплінарних розвідок актуальності набуває дослідження національно-культурних особливостей побудови дискурсу. Пильний інтерес науковців викликає вивчення прагматичного потенціалу національно- специфічних складових інституційних дискурсів, зокрема їх ролі при реалізації персуазивності в політичному дискурсі.

Застосування мовних засобів, що несуть в собі етнокультурну та соціокультурну інформацію, є доцільним при здійсненні мовленнєвого впливу. Мовленнєвий вплив тлумачать як вплив на індивідуальну та/чи колективну свідомість і поведінку, що реалізується за рахунок мовленнєвих засобів. Мовленнєвий вплив передбачає застосування особливостей будови та функціонування мовної системи з метою побудови повідомлень, що мають підвищену здатність впливу на свідомість та поведінку адресата чи адресатів повідомлення [16]. Боротьба за владу як основна мета та домінуюча характеристика політичного дискурсу [11; 24] створює всі умови для реалізації мовленнєвого впливу. Американський президентський дискурс як підтип політичного дискурсу є статусно-орієнтованою інституційною взаємодією, що характеризується «виразним відзеркаленням суспільно-політичного життя США, а також рис національного характеру, загальних і національно-специфічних культурних цінностей. Він відображає усталену систему статусно-рольових відносин, які склалися в комунікативному просторі соціального інституту президентської діяльності в цій країні» [5]. Учасниками американського президентського дискурсу є: сам президент, що виконує представницькі функції, президентська «команда» (іміджмейкери, радники, наближені політики, тощо), що формують президентський дискурс; ЗМІ, як призма, проходячи через яку президентський дискурс змінює трактовки, оцінки, а також електорат як реципієнт цього продукту [22]. Мовленнєва діяльність президента, що є

адресантом президентського дискурсу, репрезентована різними мовними жанрами, «до яких належать прокламації та розпорядчі накази, адміністративні накази, реорганізаційні плани, президентські директиви, виконавчі угоди, заяви, промови, інтерв'ю, зустрічі, письмові звернення неофіційного характеру, телефонні розмови» [4]. Системоутворюючими ознаками політичного дискурсу є інституційність, специфічна інформативність, смислова невизначеність, фантомність, езотеричність, особлива роль фактору мас-медіа, дистанційованість, театральність та динамічність. Ці ознаки мають градуальний характер і по-різному представлені в різних типах політичного дискурсу [24, с. 73]. Семіотичний простір політичного дискурсу представлено «трьома типами знаків: спеціалізованими вербальними, спеціалізованими невербальними та неспеціалізованими знаками, що первісно не були зорієнтовані на цю сферу спілкування» [8 с. 281]. Серед спеціалізованих вербальних знаків в семіотичному просторі американського президентського дискурсу виділяємо культурно та національно детерміновані компоненти – мовні реалії. У мові реалії трактують як «монолексемні і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких містить традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [7, с. 125]. «Реалії – це слова і словосполучення народної мови, які відображають найменування предметів, понять, явищ, характерних для географічного середовища, культури, матеріального побуту або суспільно-історичних особливостей народу, нації, країни, племені, і які, таким чином, постають носіями національного, місцевого або історичного колориту» [3, с. 438]. У реаліях найбільш наочно проявляється близькість між мовою і культурою: поява нових реалій в матеріальному і духовному житті суспільства веде до виникнення відповідних слів у мові [9].

Огляд останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми. Актуальними при дослідженні мовних реалій стають питання лінгвокультурної класифікації реалій [13; 21], проблеми функціонування реалій в політичному дискурсі [15], специфіка відтворення суспільно-політичних реалій в різних мовах [18]. Сучасні дослідження американського президентського дискурсу присвячено проблемам вивчення його жанрової специфіки [4], понятійно-термінологічних та когнітивно-прагматичних основ [12], структурно-семантичних характеристик [19; 14; 5], ціннісних аспектів впливу в американському президентському дискурсі [6]. У межах теорії мовленнєвого впливу активно розробляються проблеми соціально-психологічних факторів та когнітивних механізмів мовленнєвого впливу [10; 20], досліджуються структурні, семантичні, прагматичні особливості реалізації мовленнєвого впливу в інституціональних типах дискурсу [11; 17; 22].

Необхідність розширення сфери дискурсивних розвідок мовленнєвого впливу через вивчення семантико-прагматичних характеристик мовних реалій в конкретних дискурсах зумовлює **мету статті** – з'ясувати роль мовних реалій при реалізації мовленнєвого впливу в американському президентському дискурсі. Поставлена мета дослідження передбачає виконання таких **завдань**: – виявити та проаналізувати типи мовних реалій в американському президентському дискурсі; – встановити інтенціональну зумовленість вживання мовних реалій при реалізації мовленнєвого впливу в американському президентському дискурсі.

Матеріалом дослідження стали мовні реалії, що відібрані, методом суцільної вибірки з текстів промов американських президентів Б. Обама, Д. Трамп, проголошених при виконанні президентських повноважень.

Виклад основного матеріалу дослідження і обґрунтування отриманих результатів дослідження. З точки зору потужності потенціалу здійснення мовленнєвого впливу у жанровому просторі американського президентського дискурсу на особливу увагу заслуговує президентська промова. Президентська промова-звернення американського президента до багатонаціональної аудиторії, як жанр дискурсу є «типізованою схемою мовленнєвих дій, закріплених у суспільному обігу, що мають притаманну їм тематику, побудову та стилістику» [1 с. 281]. Промова має свій особливий знаковий простір, що віддзеркалює її характер: особливі граматичні структури, набір лексико-семантичних засобів, риторичні фігури, мовні кліше, метамовні формули організації мовленнєвої діяльності, тощо. Промова президента характеризується прагматичною спрямованістю на переконання адресата з метою формування чи зміни його особистісних поглядів і позицій або ціннісно-смислового наповнення його системи знань, або корекції його поведінкових преференцій. Ці настанови президент реалізує в процесі мовленнєвого впливу. А такі системоутворюючі характеристики цього жанру президентського дискурсу як інформативність, раціональність, логіка аргументації, емоційність, динамічність створюють сприятливі умови для ефективної реалізації мовленнєвого впливу. Президент протягом усього президентського терміну грає роль лідера нації і використовує у своїх промовах спеціалізовані вербальні засоби, що відтворюють національну сутність народу, репрезентують моральні цінності та пов'язані з ними базові опозиції культури, топоніми й антропоніми на позначення установ, історичних фактів, видатних співвітчизників і подій в житті країни. Вони мають яскраво виражену національну специфіку, значущість в соціальному, економічному, політичному, культурному житті держави і є мовними реаліями.

При дослідженні мовного матеріалу було застосовано предметну класифікацію реалій С. Влахова й С. Флорина, відповідно до якої мовні реалії розподілені на:

– географічні, -етнографічні, -суспільно-політичні та військові [3, с. 65-67], а також тематичну класифікацію В.С. Виноградова, що передбачає поділ реалій на:

– побутові реалії, -етнографічні та міфологічні реалії, -реалії природного світу, -реалії державного ладу і суспільного життя (актуальні та історичні) та ономастичні реалії (антропоніми, топоніми) [2, с. 79].

У результаті дослідження було встановлено, що з метою реалізації впливу на адресата в промовах як жанрі американського президентського дискурсу задіяні предметно-тематичні типи мовних реалій, що за своєю структурою є реаліями-одночленами та реаліями-полічленами номінативного характеру (термін Зорівчак) з ономастичним компонентом. Так етнографічна група представлена реаліями, що позначають музичні події: *the Las Vegas strip* та національні свята: *Veterans Day*, *Black History Month*. Суспільно-політичні реалії представлені словами на позначення адміністративно-територіальних одиниць: *state of Georgia, Texas, Florida, Louisiana*; деталей населеного пункту, будівель, монументів особистостям, що є загальнонаціональними символами: *the Empire State Building, dome of this Capitol, the Statue of Freedom, Monuments to Washington, and Jefferson, and Lincoln, and King. Memorials to the heroes of Yorktown and Saratoga*. До цієї групи належать також реалії, що позначають органи влади: *Administration, Supreme Court justice, the House and Senate, Department of Homeland Security*. Представників законодавчої влади: *Senator, Congressman, Congresswoman*, представників федеральних правоохоронних органів, яким доручено захист Конгресу Сполучених Штатів *the Capitol Police officers*, та поліції берегової охорони США *Coast*

Guard Petty Officer, і такі номінації, що пов'язані з результатами законотворчості: *The Second Amendment, the American Jobs Act, VA Accountability Act, Affordable Care Act*. У межах реалій суспільно-політичного життя виділяємо ті, що позначають політичну діяльність: *primary*, носіїв влади і політичних діячів, представників партій: *Republicans or Democrats*, та реалії на позначення суспільного волонтерського руху *the "Cajun Navy,"* та поширеної у США доктрина, *American Dream*. До цієї групи належить і реалія на позначення клятви вірності американському прапору *the Pledge of Allegiance*, що виголошується на знак відданості своїй країні.

У зв'язку з політичною діяльністю президентів США виникають нові суспільно-політичні реалії, що маркують реформи, проведені протягом президентської каденції. Так закон *Medicare* про захист пацієнтів і доступне медичне обслуговування, який ухвалено 111-м Конгресом США і підписано Президентом США Бараком Обамою, отримує негативно-оціночне прізвисько *Obamacare* в політичних промовах його наступника Дональда Трампа. У президентських промовах зустрічаються мовні реалії, розуміння яких вимагає знання ситуативного контексту, наприклад *government shutdown* означає припинення роботи частини держустанов в США. У промові Д. Трамп загрожує на «дуже довгий «шатдаун», якщо демократи не погодяться на фінансування будівництва стіни на кордоні з Мексикою, спорудження якої він обіцяв і обіцяє виборцям.

Особливо місце в промовах президентів займають антропоніми на позначення політичних діячів соратників, чи опонентів діючих президентів. Наприклад у промові Б. Обама зустрічаємо *Hillary* (демократ) і *McCain* (республіканець). А у промовах Д. Трампа – антропоніми на позначення лідерів інших держав: *A special thanks to President Moon of South Korea, Prime Minister Abe of Japan, and President Xi of China. In June, I traveled to Singapore to meet face to face with North Korea's leader, Chairman Kim Jong Un.*

Також президенти залучають топоніми – географічні назви світових держав та столиць, для проголошення своїх політичних позицій: *I recognize Jerusalem as the capital of Israel.* чи демонстрації патріотизму: *From Warsaw to Brussels, to Tokyo to Singapore, it has been my highest honor to represent the United States abroad.*

З точки зору інтенціональної зумовленості має місце мотиваційно цілеспрямований вибір мовних реалій адресантом американського президентського дискурсу. Мовні реалії стають дієвим інструментом впливу при реалізації таких соціально-політичних інтенцій президента як інтенція консолідації суспільства, інспіративна інтенція та декларативна інтенція.

Реалізуючи інтенцію консолідації суспільства президент апелює до історичних реалій в контексті значущих і об'єднуючих націю визначних подій: *In June, we mark 75 years since the start of what General Dwight D. Eisenhower called the "Great Crusade" -- the Allied liberation of Europe in World War II. In 2019, we also celebrate 50 years since brave young pilots flew a quarter of a million miles through space to plant the American flag on the face of the moon.*

Консолідуючий ефект створює звернення до прикладів об'єднання нації у боротьбі зі стихійними лихами чи протистояння терористичним атакам: *We saw strangers shielding strangers from a hail of gunfire on the Las Vegas strip*

Суспільно-політичні мовні реалії, представлені антропонімами на позначення волонтерського руху і топонімами на позначення штату і буревію, забезпечують конкретизацію та ілюстрацію спільного суспільного досвіду: *The Cajun Navy are informal ad-hoc volunteer groups comprising private boat owners who assist in search and rescue efforts in Louisiana and adjacent areas. These groups were formed in the aftermath of Hurricane Katrina.*

Для підвищення консолідуючого ефекту при реалізації мовленнєвого впливу важливим виявляється вибір мовних одиниць, що оточують реалії. Це мовні засоби оцінної семантики, що репрезентують цінності та антицінності американського суспільства: *Last week's shooting in Kansas City remind us that while we may be a nation divided on policies, we are a country that stands united in condemning hate and evil in all of its very ugly forms.*

Інспіративна інтенція реалізації мовленнєвого впливу в американському президентському дискурсі передбачає створення суспільного настрою через провокування та підтримку такого емоційного стану, що сприятиме мобілізації суспільства для виконання певних дій або налаштовує його на прийняття дій президента. Сильні емоційні реакції викликають національні символи та атрибути, пам'ять про минулу славу, гордість здобутками, обіцянки величі. При реалізації цієї інтенції президент наводить приклади героїчних вчинків простих американців, якими можна пишатися. Задіяними виявляються антропоніми (імена та прізвища героїв), що презентуються в контексті пов'язаних з ними суспільно-політичних реалій: *We heard about Americans like firefighter David Dahlberg. He's here with us also. David faced down walls of flame to rescue almost 60 children trapped at a California summer camp threatened by those devastating wildfires (2017 California wildfires).*

Декларативна інтенція передбачає проголошення та поширення певних ідей, ідеології, повідомлення про план дій. Завдяки вживанню суспільно-політичним реалій президенти США позиціонують себе як носії загальнонаціональних ідеалів, стверджують про відданість демократичним цінностям та готовність їх захищати і таким чином викликають довіру і симпатію з боку своїх прихильників. Ефект посилюється переліченням мовних реалій та гіперболізацією:

Working with the Senate, we are appointing judges who will interpret the Constitution as written, including a great new Supreme Court justice, and more circuit court judges than any new Administration in the history of our country.

We are totally defending our Second Amendment, and have taken historic actions to protect religious liberty.

Мовні реалії стають також засобом реалізації таких прийомів мовленнєвого впливу як поляризація: *More Americans will die from drugs this year than were killed in the entire Vietnam War.* та риторичне питання: *How much more American blood must we shed before Congress does its job?*

Висновки. Таким чином, з метою реалізації мовленнєвого впливу на адресата в промовах як жанрі американського президентського дискурсу вживаються такі предметно-тематичні типи мовних реалій, як етнографічні, суспільно-політичні, топоніми та антропоніми, що за своєю структурою є реаліями-одночленами та реаліями-полічленами номінативного характеру. Мовні реалії стають дієвим інструментом впливу, а їх вибір визначається соціально-політичною інтенцією консолідації суспільства, інспіративною інтенцією та декларативною інтенцією адресанта американського президентського дискурсу. **Перспективу** подальших досліджень становить вивчення маніпулятивного потенціалу мовних реалій при реалізації мовленнєвого впливу в різних жанрах американського президентського дискурсу.

Література:

1. Бачевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики. Львів, 2003. 281 с.
2. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва, 2001. 224 с.
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва, 1980. С. 18 – 93.
4. Денисюк Ю. І. Жанрова палітра американського президентського дискурсу. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. 2016. № 16. С. 96–102.
5. Денисюк Ю. І. Лінгвокультурне кодування Президентських меморандумів Барака Обама 2009–2015 рр. *Studia philologica*. 2016. Вип. 7. С. 97–104.
6. Дотдаева Ф. И. Языковые средства ценностного воздействия в американском президентском дискурсе: дисс. ... канд. филол. наук. Пятигорск, 2013. 239 с.
7. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львіві, 1989. 216 с.
8. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва, 2004. 390 с.
9. Ковтун Н. Лексика на позначення суспільно – політичних реалій німецької та української мов. *Наукові записки Кіровоградського державного пед. ун-та. Серія: Філологічні науки*. 2009.81(3). С. 294–296.
10. Мартынюк А. П. Когнитивно-коммуникативный инструментальный анализ речевого воздействия. *Science and Education A New Dimension. Philology III (15). Issue: 68, 2015. С. 67-70.*
11. Михалёва О. Л. Политический дискурс. Специфика манипулятивного воздействия. Москва, 2009. 252 с.
12. Моргун Е. А. Инаугурационный дискурс: понятийно-терминологические и когнитивно-прагматические основания (на материале инаугурационных речей американских президентов). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов. 2009. № 2 (4). С. 192–194.
13. Мосиенко Л. В. Лингвокультурологическая проблема классификации реалий. *Вестник ОГУ 11 (2005)*. С. 155–161.
14. Нахимова Е. А. Прецедентные имена в президентском дискурсе. *Политическая лингвистика*. Екатеринбург, 2007. Вип. 2. С. 44–48.
15. Парастаев Г. Н. Лексико-семантические особенности американского политического дискурса: на примере исторических и общественно-политических реалий: дисс.... канд. филол. наук. Москва, 2012. 209 с.
16. Паршин П. Б. Речевое воздействие: основные формы и разновидности. *Рекламный текст: Семиотика и лингв.* Москва, 2000. С. 55–75.
17. Петлюченко Н. В. Когнітивні механізми харизматичного мовленнєвого впливу. Національний університет “Одеська юридична академія” Вісник КНЛУ. Серія Філологія. Том 15. № 2. 2012. С. 124–130.
18. Солдатова С. М. Відтворення нових українських суспільно- політичних реалій у німецькомовному політичному дискурсі. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки*. 2016. Кн. 1. С. 244–248.
19. Спиридовский О. В. Интертекстуальность президентского дискурса в США, Германии и Австрии. *Политическая лингвистика*. Екатеринбург, 2006. Вип. 20. С. 161–169.
20. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб., Київ, 2011. 248 с.
21. Томахін Г. Д. Реалії-американізм. Москва, 1988. 238 с.
22. Худяков А. В. Современные исследования президентского дискурса: Теоретические предпосылки и перспективы. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2015. № 2 (44). часть 2. С. 206–208.
23. Чернявская В. Е. Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия. Москва, 2006. 136 с.
24. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Москва, 2004. 326 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. <https://www.americanrhetoric.com/speeches/barackobamaperfectunion.htm>
2. Presidential address to the nation <https://www.youtube.com/watch?v=KWcmZ8hozvU> trump
3. <https://www.americanrhetoric.com/speeches/barackobamaperfectunion.htm>
4. <https://www.nytimes.com/2019/01/08/us/politics/trump-speech-transcript.htm>
5. <https://www.americanrhetoric.com/speeches/stateoftheunion2018.htm>